

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сарахман Оксана Миколаївна, к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Університет банківської справи»
Львівський навчально–науковий інститут
Oksana Sarahman, PhD, Higher State Education Institution
«Banking University», sarahman88@ukr.net

Анотація. У статті визначено особливості екологічного оподаткування в Україні на сучасному етапі. Обґрунтовано необхідність екологічного обліку та аудиту.

Ключові слова: екологічний податок, екологічний облік, аудит, аналіз, рахунок.

На сьогоднішній день значне забруднення навколишнього середовища в Україні та постійний дефіцит коштів для реалізації природоохоронних заходів зумовлюють необхідність удосконалення екологічного оподаткування, яке в сучасних реаліях має розглядатися не лише як джерело наповнення бюджету, але й як важливий інструмент досягнення екологічної безпеки держави. Екологізація бюджетно–податкової системи, як свідчить практика оподаткування розвинених країн, є ефективним способом успішного досягнення двох важливих цілей національної політики – наповнення бюджетів і вирішення проблем якості довкілля.

Питанням практичного впровадження ефективного екологічного регулювання у сфері екологічних податків присвячені праці науковців сучасності: О.О. Веклич, О.Н. Гаркушенко, О.П. Маслюківської, В.С. Міщенко, С.М. Козьменко.

Екологічне оподаткування – це один із найважливіших стимулів раціонального природокористування. Основна ідея введення екологічних податків полягає у встановленні прямої залежності між розміром податкових відрахувань та ступенем негативного впливу на навколишнє природне середовище і природні ресурси в результаті діяльності суб'єктів господарювання [3, с. 807–808].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, екологічне оподаткування виконує три основні функції: природоохоронну, стимулюючу та фіскальну.

Фіскальна функція реалізується через наповнення бюджету екологічними податками різних видів.

Природоохоронна функція досягається шляхом фінансування екологічних програм, спрямованих на розв'язання проблем якості довкілля. Такі податки покликані стимулювати екологічну поведінку платників, що має сприяти зменшенню навантаження на довкілля та забезпечувати охорону навколишнього середовища.

Екологічні податки виконують роль засобу економічного стимулювання товаровиробників до активної інвестиційно-інноваційної природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності [5, с. 75]. Адже для того, щоб зменшити екологічні платежі до бюджету, суб'єкт господарювання повинен зменшити рівень забруднення довкілля, спричинений його господарською діяльністю, що неможливо без інвестування в ресурсозберігаючі, безвідходні технології, основні засоби природоохоронного призначення тощо.

Відповідно до ст. 14 Податкового кодексу України, екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк [1].

Існування екологічного податку зумовлено необхідністю часткової компенсації негативного впливу на природу різного роду шкідливих та небезпечних факторів, що виникають у процесі господарської діяльності суб'єктів. У зв'язку з тим, що такий вплив є об'єктивно неминучим, передбачено економічне стимулювання суб'єктів господарювання до скорочення забруднення навколишнього середовища [2].

Досвід країн ЄС свідчить, що активне застосування екологічного податку сприяє зниженню загального рівня забруднення природного середовища. І, відповідно, якщо проаналізувати сучасну ситуацію, ми бачимо, що частка екологічних податків у загальному обсязі оподаткування в різних країнах може значно відрізнятись, що підтверджують дані, відображені на рисунку. Серед аналізованих країн США має найнижчу частку екологічних податків – 3,2%. При цьому найвищий показник демонструє Ірландія – 11,9% від загального обсягу оподаткування. Середній рівень обсягів екологічних податків демонструють декілька країн: Греція і Нова Зеландія – по 6,1% від загального обсягу оподаткування, Японія – 6,5%, Фінляндія – 7,3%, Іспанія – 7,5%.

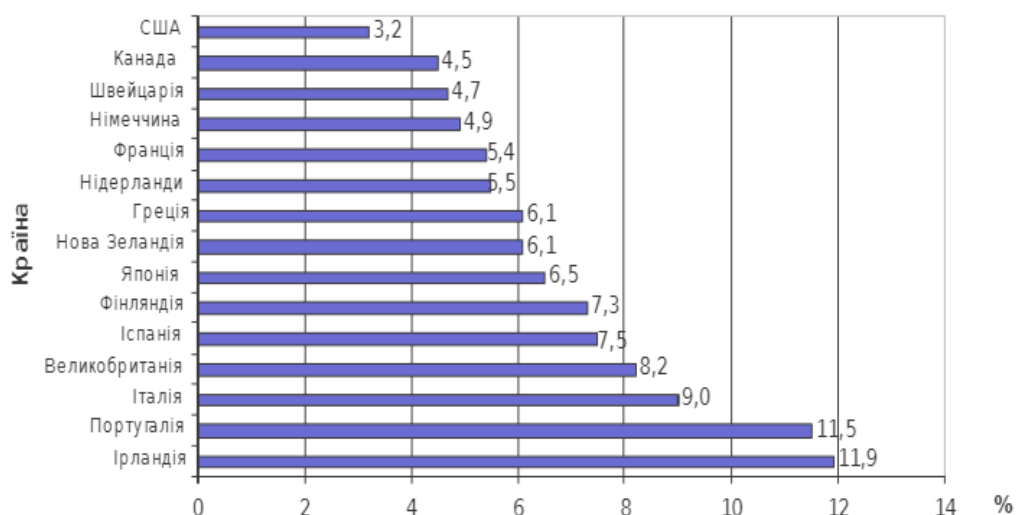

Рисунок – Частка екологічних податків у загальному обсязі оподаткування в різних країнах, % [5]

Екологічним обліком називають процес розпізнавання, оцінювання, обробки та передачі екологічної інформації, який дає можливість як внутрішнім так і зовнішнім користувачам подібної інформації приймати компетентні та ефективні управлінські рішення [2].

Однак, нажаль, розроблені показники та системи обліку не дозволяють у повній мірі відобразити усі нюанси взаємодії економіки та навколишнього середовища. Саме екологічний облік може бути рушійним методом обліку витрат на охорону навколишнього середовища та визначення такого підходу до явищ господарської діяльності підприємств, розгляду всіх засобів і процесів у безпосередньому їх русі й розвитку, єдності, взаємозв'язку та взаємоузгодженні.

Відповідно до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій для обліку екологічного податку застосовують рахунок 64 «Розрахунки за податками і платежами» субрахунок 641 – екологічний податок. За кредитом субрахунку відображають нарахування екологічного податку, а за дебетом – його перерахування до бюджету [4, с. 129].

Аналітичний облік податку ведуть за видами платежів (основний платіж, штрафи, пені) із виділенням аналітичних рахунків згідно із переліком екологічних платежів: податок за розміщення відходів у навколишньому природному середовищі; податок за викиди в атмосферу забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення.

У бухгалтерському обліку нарахування екологічного податку відображається згідно кореспонденції рахунків, наведених у таблиці.

Таблиця – Відображення в обліку операцій з нарахування екологічного податку

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Нараховано екологічний податок: - за розміщення і зберігання відходів - за забруднення атмосферного повітря	92 «Адміністративні витрати»	6415 «Розрахунки з екологічного податку»
Сплачений екологічний податок до бюджету	6415 «Розрахунки з екологічного податку»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»

Джерело: складено автором на основі [4]

Варто зазначити, що останні зміни в сфері екологічного оподаткування були прийняті та набули чинності від 1 січня 2018 року, зокрема відповідно до пунктів 39 – 43 розділу I Закону України від 07.12.2017 року № 2245 «Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» викладено у нових розмірах і порівняно з діючими у 2017 році збільшені на 11,2 відсотка ставки екологічного податку.

На сьогоднішній день, екологічний аудит є ключовим ринковим інструментом екологічного менеджменту, застосування якого є особливо актуальним при переході до формування сталого ведення сільського господарства. У той же час екологічний аудит є функціонально відособленим напрямком еколого–економічної діяльності на підприємстві, який пов’язаний з реалізацією контрольно–консалтингових функцій екологічного менеджменту для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень.

Екологічне аудитування здатне зіграти виняткову роль у вирішенні екологічних проблем, особливо в умовах виходу України з соціально–економічної кризи [3, с. 808].

Так, завдяки цьому виду діяльності у відносно короткий період можна досягти наступних результатів:

- підвищити ефективність використання сировинних і енергетичних ресурсів, зменшуючи тим самим негативний вплив діючого виробництва на навколишнє середовище там, де це сьогодні можливо, головним чином, за рахунок уже існуючих методів і засобів, а також за рахунок методів і засобів, що не вимагають значних додаткових витрат;

- обґрунтувати необхідність і можливість концентрації зусиль і засобів на найбільш пріоритетних і результативних у даний час напрямках екологічної діяльності, у тому числі пов’язаних з приватизацією та інвестиціями в економіку країни;

– зменшити економічні ризики і запобігти розвитку надзвичайних ситуацій.

Метою екологічного аудитування є оцінка впливу і прогнозування екологічних наслідків діяльності господарюючого суб'єкта на навколишнє середовище, установлення відповідності його діяльності вимогам діючого природоохоронного законодавства, екологічних нормативних актів, стандартів, правил, постанов і розпоряджень державних і природоохоронних органів, визначення основних напрямків забезпечення екологічної безпеки виробництва, підвищення ефективності природоохоронної діяльності [2].

Екологічна діяльність підприємства пов'язана з відповідними витратами, які прямо чи опосередковано впливають на економічні показники його діяльності. Сума таких витрат у більшості підприємств значна, але на сьогодні бухгалтерський облік екологічних витрат ведеться безсистемно, вони не виокремлюються із загальної сукупності витрат. При існуючій організації бухгалтерського обліку це не дає можливості одержати достовірні дані про розміри, напрями та види природоохоронних витрат підприємств.

Саме тому науковці рекомендують додати до Плану рахунків додаткові рахунки, які дозволили б більш ефективно відобразити суть екологічного бухгалтерського обліку, покращити його розуміння та важливість управлінським персоналом.

Рахунки повинні відображати наступне:

- виручку суб'єкта господарювання від продажу наявних відходів;
- витрати на придбання та обробку екологічно чистої сировини [4, с. 131];
- заробітну плату та премії за позитивну діяльність у сфері охорони навколишнього середовища;
- амортизаційні відрахування природоохоронного устаткування;
- інші витрати на охорону навколишнього середовища.

Висновки. Сучасний стан обліково–аналітичного забезпечення не відповідає вимогам ринку і потребує удосконалення за допомогою впровадження екологічного обліку. Аналітичність даних бухгалтерського обліку є нічим іншим як деталізацією даних, які містяться у ньому, та їх групування за важливими екологічними ознаками.

Екологічний аудит як новий напрям аудиторської діяльності є дієвим механізмом процесу управління навколишнім середовищем. І, відповідно, з метою інтеграції обліково–аналітичного забезпечення в умовах екологічної кризи до інформаційної системи бухгалтерського екологічного обліку, необхідно доповнити систему бухгалтерського обліку відповідними рахунками та субрахунками, які б відображали даний напрямок у діяльності економічного суб'єкта.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Авраменко Н.Л. Шляхи удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні / Н.Л. Авраменко, З.В. Шпильківська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/12.pdf>.

3. Варламова І. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки / І. Варламова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 8. – С. 807–809

4. Веклич О. Урахування зарубіжного досвіду екологічного оподаткування для підвищення фіскальної ефективності справляння екологічних податків в Україні / О. Веклич // Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково–практичних заходів; НДІ фінансового права. – К.: Алерта, 2016. – С. 128–133

5. Якуша Я. Проблеми адаптації європейського досвіду екологічного оподаткування до українських умов / Я. Якуша // Економіка ХХІ века. – 2017. – № 3 (36). – С. 73–77.